

זכויות המלווה

א. דברים כד, י-יג

(*) **פ' תש"ה** ברע"ד משאת מאומה לא תבא אל ביתו לעבט עבטו: (יא) בחוץ תעמד והאיש אשר אתה נש"ה בו יוציא אליך את העבוט החוצה: (יב) ואם איש עני הוא לא תשכב בעבטו: (יג) השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש ושכב בשלמתו ובכרכך וליה תהיה צדקה לפני ד' אלקיך:

ב. קידושין ח ע"ב

[רב נחמן טען שאם קידש אשה במנה, לא יועיל לתת לה משכון על המנה]. איתביה רבא לרב נחמן, "קידשה במשכון מקודשת!" התם במשכון דאחרים, וכדרכי יצחק, דאמר רבי יצחק מנין לבעל חוב שקונה משכון? שנאמר "ולך תהיה צדקה" - אם אינו קונה, צדקה מנין? מכאן לבעל חוב שקונה משכון.

ג. בבא מציעא קיג, קיד:-קטו.

משנה: ... ואם מת [הלווה] אינו מחזיר [המשכון] ליורשיו. רבן שמעון בן גמליאל אומר אף לעצמו אינו מחזיר אלא עד שלשים יום, ומשלשים יום ולהלן מוכרן בבית דין...
מאחר שמחזירין למה חוזרין וממשכנין? שלא תהא שביעית משמטתו ולא יעשה מטלטלין אצל בניו.

ד. פסחים ל-לא.

משנה: נכרי שהלוה את ישראל על חמצו, אחר הפסח מותר בהנאה. וישראל שהלוה את נכרי על חמצו, אחר הפסח אסור בהנאה. גמרא: איתמר, בעל חוב אביי אמר למפרע הוא גובה ורבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה.
כל היכא דאקדיש ליה וזבין ליה, כולי עלמא לא פליגי דאתי מלוה וטרירף ואתי מלוה ופריק... כי פליגי דזבין מלוה וקדיש מלוה, אביי אמר למפרע הוא גובה כיון דמטא זמניה ולא פרעיה איגלאי מילתא למפרע דמעיקרא ברשותיה הוה קאי ושפיר אקדיש ושפיר זבין, ורבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה כיון דאילו הוה ליה זוזי הוה מסליק להו בזוזי, אישתכח דהשתא קא קני...
תנן "נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה" - אי אמרת בשלמא למפרע הוא גובה אמטו להכי מותר בהנאה, אלא אי אמרת מכאן ולהבא הוא גובה אמאי מותר בהנאה? ברשותא דישאל הוה קאי! הכא במאי עסקינן? כשהרהינו אצלו...

סוגיא דידן

ה. בבא מציעא פ ע"ב

משנה: כל האומנין שומרי שכר הן... הלווה על המשכון שומר שכר. רבי יהודה אומר הלווה מעות שומר חנם, הלווה פירות שומר שכר...

ו. בבא מציעא פא-פב.

"הלווה על המשכון שומר שכר" - לימא מתניתין דלא כרבי אליעזר, דתניא, "המלוה את חברו על המשכון ואבד המשכון, ישבע ויטול מעותיו דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר יכול לומר לו 'כלום הלוינני אלא על המשכון? אבד המשכון אבדו מעותיך'. אבל הלווה אלף זוז בשטר והניח לו משכון עליהם דברי הכל אבד המשכון אבדו מעותיו."?
אפילו תימא רבי אליעזר, ולא קשיא: כאן שמשכנו בשעת הלואתו, כאן שמשכנו שלא בשעת הלואתו. והא אידי ואידי "הלווה על המשכון" קתני! אלא לא קשיא: כאן שהלווה מעות כאן שהלווה פירות...
הכא בדשוי שיעור זוזי וקא מיפלגי בדברי יצחק, דאמר רבי יצחק "מנין לבעל חוב שקונה משכון? שנאמר "ולך תהיה צדקה" - אם אינו קונה משכון, צדקה מנא ליה? מכאן לבעל חוב שקונה משכון."
ותסברא, אימור דאמר רבי יצחק במשכנו שלא בשעת הלואתו, אבל משכנו בשעת הלואתו מי אמר? אלא משכנו שלא בשעת הלואתו כולי עלמא אית להו דרבי יצחק, והכא במשכנו בשעת הלואתו ובשומר אבידה קא מיפלגי...

העולה מדברינו:

- יש לחלק בין משכון בשעת הלואה ומשכון שלא בשעת הלואה
- לכאורה לר' יצחק בעל חוב קונה משכון, וכן דעת כו"ע במשכון שלא בשעת הלואה

שיטת רש"י במשכון דר' יצחק

ז. רש"י מסכת בבא מציעא דף פב עמוד א
שקונה משכון - לכל מילי, להתחייב באונסין.

ח. רמב"ן, מלחמת ד' מסכת שבועות דף כה עמוד א

ועוד כתב הר"ף ז"ל והלכתא המלוה את חברו על המשכון שומר שכר לא שנא משכנו בשעת הלואתו ולא שנא משכנו שלא בשעת הלואתו וכו' ולא היא כיון דב"ח קונה משכון אפ"ל באונס נמי חיובי מחייב וכו':

אמר הכותב איך דחה הדבר שהסכימו עליו כל הגאונים דאע"ג דקני ליה כדר' יצחק אין כל הנאה שלו ואדרבה יש ממנו הנאה גדולה לחבירו שהוא מחזירו אצלו ועוד שאינו משתמש בו ומעותיו של זה בטלות אצלו ולא מצינו שואל שיהא אסור בשאלתו וזה לוח משתמש בו ומלוה שנשתמש בו מעלה שכר ללוה

ט. ר"י מיגאש מסכת שבועות דף מג עמוד ב

הא ליכא למימר [דממש קונה], דאס"ד רבי יצחק מקנה ממש קאמר, אלא מעתה היכא דקא בעי לוח למיפרקיה למשכוניה הכי נמי דלא מצי פריק ליה! אם כן "המלוה על המשכון" קרית ליה? "קונה" הוא! אלא לאו ש"מ מדקא קרי ליה "מלוה" מכלל דאי בעי למיפרקי למשכוניה מצי פריק, וכיון דמצי פריק ממילא שמעת דהא דקאמר ר' יצחק "מנין לבעל חוב שקונה משכון" לאו מקנה גופיה ממש הוא אלא לאשתעבודי ליה בחוביה הוא דקא קני ליה, דהוה ליה מקנה זכותא בעלמא, והכי קאמר: "מנין לבעל חוב שקונה זכות במשכון וכו'..."

י. שו"ע חושן משפט עב:ב

המלוה את חבירו על המשכון, בין שהלוהו מעות בין שהלוהו פירות, בין שמשכנו בשעת הלואתו בין שמשכנו אחר שהלוהו, הרי זה שומר שכר.

יא. ש"ך חושן משפט סימן עב ס"ק ט

חייב באונסין כיון דבעל חוב קונה משכון והרי הוא שלו לגמרי. והא דאינו רשאי להשתמש בו, היינו משום דכיון דרחמנא חייביה לעשות צדקה ולהחזירו לו בשעת תשישו, אם כן כשזה ישתמש בו יפחות מהצדקה המוטלת עליו, שיתקלקלו ולא יוכל העני להשתמש בו זמן שהיה משתמש בו מקודם, אבל מ"מ גוף המשכון הוא שלו לגמרי...

יב. חידושי הרי"ם על שו"ע חו"מ (ב) עב:י

ומיהו צריכין לדחוק לרש"י ז"ל למה יוכל לפדותו. וצריך לומר דהוי כאלו התנו שאם ישלם לו יצטרך להחזיר המשכון.

יג. שו"ע חושן משפט רעה:כז

היה משכון ישראל ביד הגר, וכשמת הגר בא ישראל אחר והחזיק במשכון זה, מוציאין אותו מידו, שכיון שמת הגר בטל שעבודו.

יד. ש"ך חושן משפט סימן רעה:ז

ביד הגר כו'. בנ"י פ' הפרה כ' בשם הרא"ש דאפי' במשכונא שלא בשעת הלואתו כו' וכן הוא בתוס' פרק הפרה וכ"כ ה"ה פ"ב מהלכות זכייה ולפמ"ש לעיל סי' ע"ב ס"ב אינו כן ע"ש ודוק:

טו. רמ"א חושן משפט רפא:ז

התנה שלא יהא חלק לבתו בספרים, והלוה על הספרים, אין בעל חוב קונה משכון, ולכן יש לבת חלק בהן. אבל אם הוחלטו הספרים בידו, אין לבת חלק בהן (מהרי"ו סי' ק"ט).

טז. ש"ך חושן משפט סימן רפא:ז

לענין דינא נלפע"ד דמשכנו שלא בשעת הלואתו דקני לי' לגמרי, וכמו שהעליתי לעיל סי' ע"ב ס"ג ס"ק ט'. ואף שבמהרי"ו משמע בפשיטות דאפי' שלא בשעת הלואתו יש לבת חלק בהם וכמ"ש הסמ"ע, היינו משום שנמשך אחר דברי הרא"ש וסייעתו דאף שלא בשעת הלואתו לא קני ליה לגמרי רק לענין לקדש בו האשה וכה"ג, אבל לפי מה שהעליתי בסי' ע"ב דהעיקר כרש"י וסייעתו דקני ליה לגמרי, ואפי' תימא דהוי ספיקא דדינא אי קני ליה לגמרי ה"ל היורשים מוחזקים והבנות המע"ה ע' בספר מגדל דוד וע' בתשו' רמ"א סי' ע"ז דף קמ"ח:

יז. קצות החושן סימן רפא:ז [על הספרים]

ובש"ך (סק"ז) העלה דשלא בשעת הלואה כיון דלדעת רש"י (ב"מ פב, א ד"ה שקונה משכון) קונה אפילו לאונסין ודאי אין לבת חלק בספרים וכיון דהיורשים מוחזקים אין הבת מוציאה מידם ע"ש. ולענ"ד נראה דודאי אף על גב דבע"ח קונה משכון אבל גוף החוב לא פקע ואם המלוה רוצה מחויב הלוח לסלק לו בזווי ואין הלוח יכול לסלקו במשכון, ואפילו לדעת רש"י דקונה משכון לאונסין, כל שמחזיר לו משכנו מחויב לסלק בזווי וכמבואר בסימן ע"ד (סעיף ה')